

nös felelősséget éreznek. (Ennek kitűnő összefoglalását adta *Hegyesi Gábor* vitaindító előadásában.)

4. Már a szociális szakemberképzés megindulása előtt, 1986 és 1990 között több mint száz – az egységes szociális gondolkodás szemléletére épülő – családsegítő szolgálat jött létre, noha ezekhez nem szociális, hanem a rokon szakterületeken végzetten dolgoznak, de legalább annyira fontosnak tartják a szakmává válás valamennyi kérdését, mint a képzésben érdekeltek.

A tanácskozás legfontosabb munkaformája a szekcióbeszélgetés és -vita volt. A munkacsoportok az igen tágran értelmezett szociálpedagógia kilenc problémacsoportja köré szerveződtek, állandó vezetőkkel és többé-kevésbé állandó résztvevőkkel. A témák a következők voltak:

- A család és az intézmények kapcsolata
- Deviancia
- Gyermekvédelem
- Kisebbségi kérdések
- Önkéntesek munkája, karitatív tevékenység
- Lakóhely és szociálpolitika
- Képzés
- Csellengők – kallódók
- Toleráns iskola

A szekciómegbeszéléseket három fő kérdést – az utóbbi évek társadalmi-politikai változásai és következményei; a képzés és továbbképzés; a különböző területek együttműködése – kiemelő vitaindító előadások serkentették.

Az itt következő összeállítás a vitaindító előadások jelentős részét, az egyes szekciók által tárgyalt legfontosabb kérdések összefoglalóját tartalmazza, valamint a konferencia végén megfogalmazott ajánlásokat. Ezek egy része a törvénykező politikusoknak és a szakminisztériumoknak szól. A szervezők el is juttatták az érintett parlamenti munkabizottságokhoz és tárcákhoz, több helyről pozitív válasz is érkezett. Az ajánlások másik részének címzettjei a gyermekekkel és fiatalokkal közvetlenül foglalkozók, így az Iskolakultúra olvasói tábora is.

BOGNÁR MÁRIA

A szociálpedagógia történetéhez

Előadásomban személyes élményemet szeretném megismertetni, azt a gondolati fejlődést amit 1982-től, a Szociálpedagógiai Műhely létrehozása óta, az elmúlt 10 évben néhányan megtettünk.

Az 1980-as évek elején az ELTE Közművelődési Tanszékén – nyilvánvaló lett előttünk a társadalmi ellentmondások sokasága: a szegénység, a tudatlanság, marginalizálódás. Minden illúzió nélkül láttuk: alapvető gondokkal kell szembe néznünk. Egyik ilyen – a témák szempontjából – fontos felismerésünk volt *F. Vankó Ildikóval* az iskolarendszer diszfunkcionalitása. A megjelent szociológiai vizsgálatok alátámasztották feltételezésünket: az iskolák ahelyett, hogy csökkentenék, folyamatosan növelik a társadalmi különbségeket, azaz nem az esélyegyenlőség, hanem az esélyegyenlőtlenség irányába hatnak. (Különösen nagy hatással volt rám *Andor Mihály* Dolgozat az iskoláról című tanulmánya.)

Az ekkoriban zajló iskolakísérletek – például a szentlőrinci – megpróbálták ugyan jobb feltételeket teremtve jobb eredményeket elérni, de mivel elsősorban ideologikus alapon szerveződtek – eleve vitathatóak voltak. Úgy gondoltuk, hogy a célok megjelölése előtt – a valóságból kell kiindulnia az iskolaügy képviselőinek, ezért olyan iskolákra készítettünk javaslatot, amelyek a valóság elemzésén, a konkrét helyzetek ismeretén, a szükségletek felől közelítik meg az iskolai életet. Ez a szemlélet, a valóság tudomásulvétele, a tények tisztelete készítetett bennünket a névválasztásra, ezért javasoltuk kutató-oktató csoportunknak a szociálpedagógiai elnevezést. Ekkor még nem ismertük e fogalom történeti hátterét, eredetét. Mi a szociálpedagógiai elnevezést azért választottuk, mert ezt a fogalomkört találtuk megfelelőnek ahhoz, hogy a lendő tanároknak, népművelőknek, az oktatással, művelődéssel foglalkozó szakembereknek több szociológiai ismeretet nyújthassunk, mint amennyit tanultak, hogy

számításba vegyék munkájuk során a társadalmi tényeket, a makrovilág összefüggéseit és a mikroközösség jelenségeit. Oktatásunk célja a bürokratikus és személytelen iskola helyett a személyiség fejlesztésén alapuló iskolai modell elfogadtatása volt.

Miközben rendszeresen folytak a Műhelyben a továbbképzések, ráébredtünk arra is, hogy csak a pedagógusok felkészítésével nem érjük el céljainkat: a rossz körülmények között élő gyerekek életében a legjobb iskola sem szünteti meg hátrányukat, sőt csak fokozza azt. Nem volt elég tehát az oktatási rendszer analízisét elkészíteni, kritikáját megfogalmazni, hanem új iskolatípust kívántunk kifejleszteni, melyben a személyiség tisztelete az alapelv. Nélkülözhetetlenné váltak azok a szakemberek, akik a gyerekek családjának nyújtanak segítséget. Ezért kezdtünk el gondolkodni szociális munkások képzésén is. A Műhely csapatából többen váltottak szakmát – megtanulták a Magyarországon akkor még nem elfogadott szociális munka alapjait, s ezzel a szakma előhírnökei, alapítói lettek. *Hegyesi Gábor, Szalai Júlia, Vági Gábor, Ritoók Magda, Gelencsér Katalin, Kemény Bertalan, Török Iván, Herczog Mária, Somorjai Ildikó, Pőcze Gábor, Komlósi Piroska, Gondos Anna, Bartha Daisy és sokan mások segítették a pedagógiát, a pszichológiát és a szociológiát találkozásait és érvényesítését a mindennapokban, az oktatási munkában.*

1984-90 közötti időszakban azonban további felismerésként fogalmazódott meg bennünk, hogy az iskolai rendszer változásához nem elég csak az oktatási rendszer változtatásáért küzdenünk, tanárok, segítő szakmában dolgozók felkészítésével, hanem alapvető politikai változásokra is szükség van: ezen belül egy új diszciplína megszületésének is tanúi voltunk, amit *Ferge Zsuzsa* társadalompolitikának nevezett – s szociálpolitikaként került a köztudatba. Ezekben az években tudatosult bennünk a rendszerváltozás igénye az élet minden területén, és megértettük: olyan civil társadalmat kell kiépítenünk, melyben a szabadságeszme, a szolidaritás, a teljesítményelvűség és az esélyegyenlőség valóban érvényesülhetnek, tehát nem csak elérhetetlen távolságban lévő ideaként élnek. A fogalmi keretek kidolgozása mellett azt tartottuk a legfontosabbnak, hogy mi magunk is részt vegyünk a változásokban, s nem szemlélhetjük külső megfigyelőként környezetünket, amelyben élünk.

A Műhely 1990-ben megszűnt, azzal, hogy teljesítette feladatát: kritikai magatartásra, a demokrácia lehetőségeire, a civil társadalom szervezésére készítette fel tagjait.

Ma jóleső érzéssel emlékezem azokra az évekre, amikor volt erőnk – sokszor az egyetem vezetésével is dacolva – olyan tanulási folyamatot szerveznünk, amely új új fogalmak bevezetéséhez járult hozzá. Személyiségünkben is gazdagodtunk: tíz év után is barátokként számíthatunk egymásra, és miközben politikai és személyes konfliktusok bénítják meg sok tekintetben a cselekvést, a Műhely tagjai közötti „network” természetes lett. A terminológiai viták helyett – akár szociálpedagógusról, akár iskolai együttműködésről érdemes gondolkodnunk a jövőben is: hogyan változtatható meg közvetlen környezetünk, hogyan befolyásolhatók a döntési folyamatok olyan irányba, hogy gyermekeink – jogukat és kötelezettségeiket ismerve személyiségükben rejlő lehetőségeik maximális érvényesítésével tanulhassanak, élhessenek.

TALYIGÁS KATALIN

A poszt-szocializmus gyermekei

A magyar felnőttek számára a politika félelemmel terhes, negatív jelentésudvarral övezett fogalom volt. Életünk az elmúlt évtizedekben úgy telt, hogy a politika Damoklesz kardja lebegett a fejünk fölött. Miközben nem politizálhattunk, mégis minden politika volt körülöttünk. Zajos némaságban teltek mindennapjaink. Kimondatlan és kimondhatatlan politikai traumák némitottak el bennünket, tettek szájkosarat a tömegkommunikációs eszközökre, fojtották be a szót a tanárokból és a felnőttekbe.

Kettéhasadt világban éltünk. Az egyik világban élünk adatott és engedtetett a magunk mércéi és normái szerint. Az ismerősség, az otthonosság, a túlélés akarása jellemezte ezt a világot, mely láthatatlan és néma volt számunkra. Ott, ama másik világban zajlottak